

Nr 4 vinter 2021

SMÅBRUKAREN

Tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter

Svart svan

Hållbar stad?

Moderna
hästredskap

STRANDSKYDDSFRÅGAN

PRODUKTIONSINFORMATION

Småbrukaren är en tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter. Tidningen utkommer med fyra nr/år.

Redaktör:

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
redaktionen@sverigessmabrukare.se

Ansvarig utgivare: Jonas Wangsten

Grafisk form och layout: Jonas Wangsten

Insänt material kan komma att kortas och redigeras. För icke beställt material ansvaras ej.

Eftertryck tillåtet efter redaktionens medgivande.

Prenumeration

Tidningen ingår i medlemsavgiften, 400 kr/år, för Småbrukarna. Vill du bli medlem kontakta förbundet. Endast prenumeration, 390 kr/år. Betalas till bankgiro 5334-9494.

Annonsansvarig: Lisbeth Backans
lisbethbackans@gmail.com

Tryck: Trydells, Laholm

Ordförande

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
info@sverigessmabrukare.se

Kassör, Medlemsregister & Kansli

Lena Larson
Torget 3 C, 571 68 Malmbäck
073-8101223 och 070-55 92 769
kansliet@sverigessmabrukare.se

Besök vår hemsida

www.sverigessmabrukare.se

Omslagsfoto

Johanna Virtanen

Ledare.....	3
Gästskribent: Hur ser en hållbar stad ut?.....	4-7
Politik: Svart svan.....	8-9
Politik: Vilka konsekvenser får kostråden?.....	10-11
Teknik: Gammalt och nytt möts med brukshästkörning	12-15
Jordbruk: Vill du odla svenska humlor?.....	16-17
Politik: Vi tittar närmare på strandskyddet.....	18-22
Betraktelse	23
Jordbruk: Dumpstring sätter fingret på problemet.....	24
Debatt.....	25-27
Förbundsnytt	28-29
Nytt och noterat: Vänerlöjrom	30
Kontaktuppgifter till lokalavdelningar	31

SMÅBRUKARNA
Förbundet Sveriges Småbrukare

NÄR BYRÅKRATIN SLÅR KNUT PÅ SIG SJÄLV

“Vi har byggt in så många säkerhetsfunktioner och stödåtgärder i vårt samhälle att inte ens våra egna myndigheter – vilka är satta att sköta detta – längre har någon som helst kontroll över vad de håller på med. Allting är gjort för eventualiteter, men när dessa eventualiteter visade sig häromåret i form av en pandemi var ändå ingen myndighet beredd. De hade varit upptagna med att skriva hållbarhetsplaner, jämställdhetsintegreringar och värdegrundsanalyser i allt mer absurda ambitioner att försöka kompensera historiska oförrätter i samhället” Så inleder David Eberhart en debattartikel i Expressen.

Jag skall här försöka förklara varför det har blivit så här. Varför allt mer av både företags och offentlig sektors verksamheter ägnas åt administrativa uppgifter.

PARKINSONS FÖRSTA LAG

Historikern Northcote Parkinson är mest känd för att ha publicerat några “lagar” i sin bok Parkinson's Law and other Studies in Administration som gavs ut år 1957. Enligt Parkinsons första lag tillväxer byråkratiska institutioner med kvadraten på antalet anställda inom en viss tidrymd. Varje ämbetsman måste nämligen utöka sin stab för att stärka sin egen prestige.

Mats Alvesson är professor i organisationsteori vid Lunds Universitet och driver sedan flera år tillbaka ett korståg mot idioti inom administration och ledarskap. I grunden för Alvessons forskning finns något han kallar funktionell dumhet: personers oförmåga

att kritiskt granska sitt eget arbete. Byråkrati har en inneboende tendens att expandera. Jobbar du på en HR- eller kommunikationsavdelning vill du att just dina arbetsuppgifter ska bli fler och viktigare.

Lagstiftning spelar också in i ekvationen. Ett ökat krav på dokumentation från toppen kräver en expansion av dessa yrkeskategorier. I takt med detta lägger verksamheten ett större fokus på mjuka frågor och en övergripande analys av problemen förbises.

Mycket av den forskning som sker idag finansieras av offentliga och privata anslag. Förr räckte det ofta med att skriva en ansökan på ett tiotal sidor och berätta om vad du ville göra. Idag krävs det hundratals sidor i ansökan och det tar flera månader att formulera den. En stor del består av de “mjuka” värdena som egentligen inte har med själva forskningen att göra. Alltså ren byråkrati.

REMISSFÖRFARANDE

Det finns idag 250 statliga förvaltningsmyndigheter. På dessa jobbar 257000 personer. 1600 jobbar på jordbruksverket.

Antalet lagkrav som berör lantbruksföretag ökade med 120% under perioden 1996 till 2016. Det totala antalet lagkrav för en mjölkproducent med växtodling är cirka 450 stycken.

Småbrukarna är remissinstans för bland annat Naturvårdsverket, Livsmedelsverket och Jordbruksverket

vilket vi så klart uppskattar. Många gånger per år får vi förfrågningar att tycka till om olika frågor. Det gör vi gärna. Oftast kommer de olika utredningarna som bifogade filer i ett e-brev. I bland skickar de dock trycksaker. Dessa är ofta ganska omfattande. För några månader fick jag två digra luntor från Statens offentliga utredningar kring “Betänkande av artskyddsutredningen”. Totalt var det ca 1800 sidor med byråkratttext...

Som ni förstår finns det ett problem med det här. Givetvis är inte alla remissförfrågningar lika omfattande som den ovan men det är alltid många sidor att ta sig igenom. Ett antal tjänstemän har ofta ägnat många månader åt att ställa samman. Nu under hösten fick vi en förfrågan om att lämna synpunkter på ett förslag till ändring av föreskrifterna om certifiering av utsäde av stråsåd, beta, foder-, olje- och fiberväxter. Åtta omfattande pdf-filer bifogades. Det kom till mig den 24 oktober och svar önskades den 12 november. Att svara på alla remisser inom tidsramen kräver en halvtidstjänst av ideellt arbete...

JONAS WANGSTEN

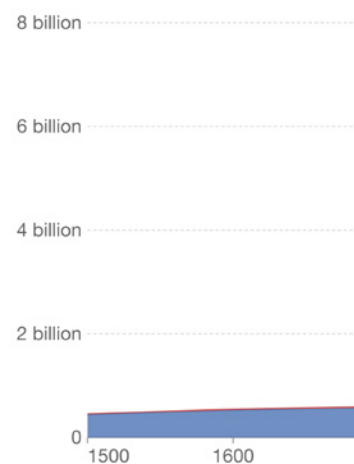

HUR SER EN HÅLLBAR STAD UT?

Urban and rural population

Total urban and rural population, given as estimates from the UN World Urbanization Prospects and its

Source: OWID based on UN World Urbanization Pro

ÄVEN OM JAG ANTAR ATT LÄSARNA AV DENNA PUBLIKATION - LIKSOM JAG - INTE HAR SÄRSKILT STORT INTRESSE AV VAD SOM HÄNDER I STÄDER, SÅ BEHÖVER DEN SOM INTRESSERAR SIG FÖR SAMHÄLLSUTVECKLINGEN I STORT ÄGNA EN TANKE ÅT DEM.

Efter ett antal olika inspel i stadsbyggnadsdiskussionen om hållbart stadsbyggande och regenerativa städer satte jag några tankar på pränt.

URBANISERINGENS KONSEKVENSER

Över hälften av världens invånare beräknas bo i städer redan idag, och enligt FN:s prognos kommer andelen vara två tredjedelar år 2050. Urbaniseringen följer vackert samma hockeyklubba som användningen av fossila bränslen.

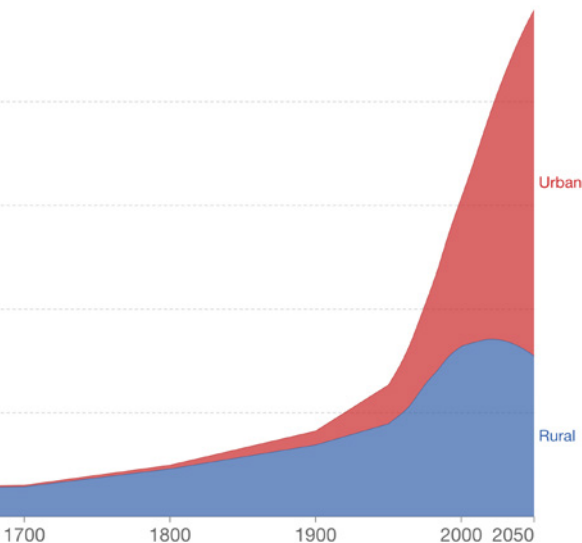
Jag tänker att ett av vår tids stora problem är att vi inte är så bra på att samverka med de levande system vi är en del av. Vi använder ”resurser” från naturen men ser inte konsekvenserna av vårt handlande. Vi får inga återkopplingar, effekterna är för långt bort i tid och rum. Urbanisering och globalisering maskerar i allt högre grad effekterna av den ökande konsumtionen. Men ingen stad kan leva för sig själv. Städer är beroende av ett omland. Stadslivet är därför problematiskt som väg till hållbarhet – ska man bygga städer

så borde man fundera mycket på hur de som bor i städerna ska kunna ta ansvar för sina behov. Hur ska staden kunna vara regenerativ – en produktiv del av den helhet den är en del av, som idag sträcker sig över hela världen? Hur ska stadens invånare kunna uppfatta sitt beroende av naturen, som existerar vare sig vi ser det eller inte?

Både befolkningsutveckling och konsumtion av fossila bränslen följer samma linje. Det som brukas kallas ”hockeyklubban”

Population projected to 2050, World, 1500 to 2050

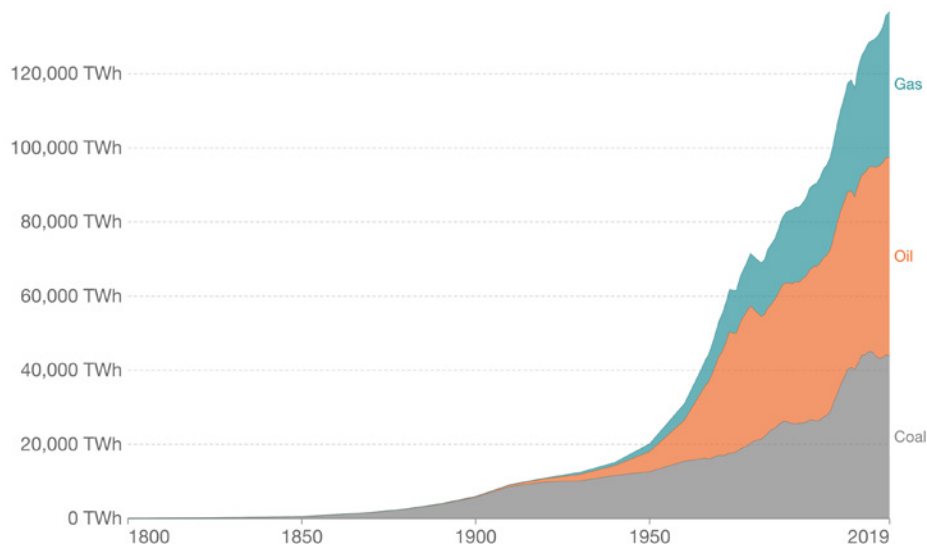
estimates to 2016, and UN projections to 2050. Projections are based on median fertility scenario.

pects 2018 and historical sources (see Sources)

Global fossil fuel consumption

Global primary energy consumption by fossil fuel source, measured in terawatt-hours (TWh).

Source: Vaclav Smil (2017). Energy Transitions: Global and National Perspective & BP Statistical Review of World Energy OurWorldInData.org/fossil-fuels/ · CC BY

C:

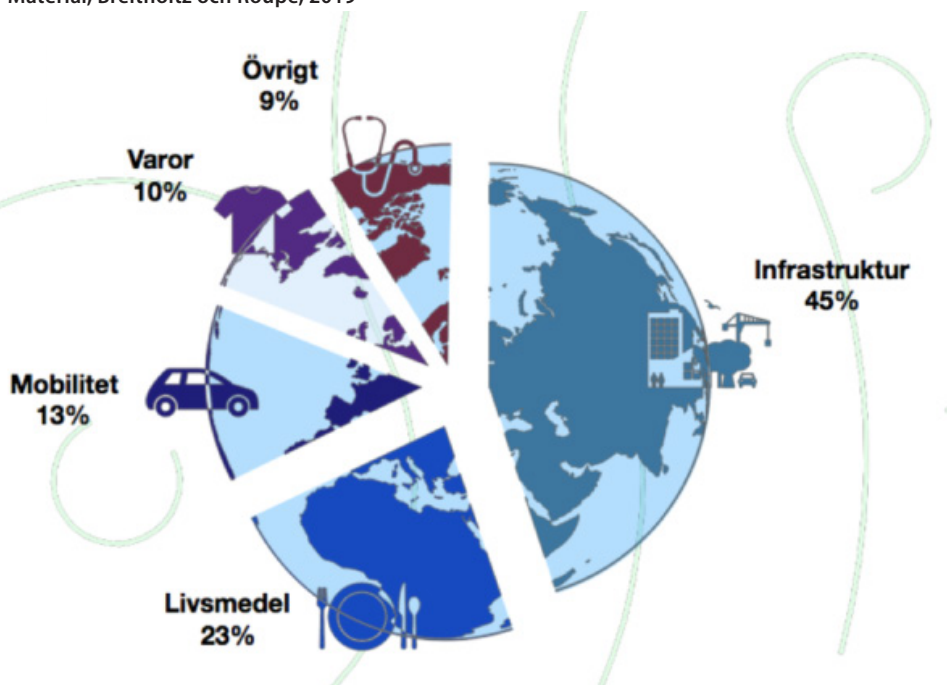

TEKNOLOGISKA LÖSNINGAR

En fråga som inte går att ducka för är att bebyggelse och ny infrastruktur i sig är de absolut största orsakerna till materialflöden idag, med påverkan på klimatet och ekosystemen. I dagens läge borde vi alltså inte ens tänka tanken att bygga nytt, utan snarare fundera över hur vi skulle kunna bli riktigt bra på att dela. Om man ändå tänker bygga en hållbar stad – hur ska man tänka då? Den allt överskuggande frågan i diskussionen är klimatfrågan. Den är viktig, men långt ifrån den enda. Klimatet som fokus

Byggsektorns förbrukning är i särklass viktigast ur ett resursperspektiv.

Graf ur Ur Morgondagens Cirkulära Material, Breitholtz och Roupé, 2019

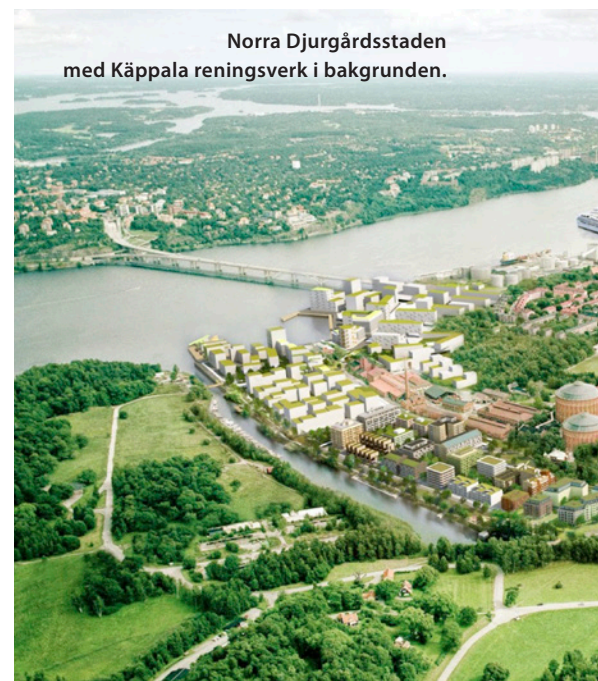
tenderar också att hamna i teknofixar som ytterligare döljer resurskonsumtionen; t.ex. högteknologiska, ”lösningar” som kräver gruvdrift någonstans långt borta och digital infrastruktur som inte per automatik är resursbesparande.

NÄRINGSFLÖDEN

Något jag förundras över är att vi aldrig pratar om näringsflöden. Flödena av kväve och fosfor är en av de planetära gränser som idag överskrids, i betydligt högre grad än klimatet. Våra samhällen läcker systematiskt näring vilket påverkar ekosystemen. För mig som är uppväxt och boende i Stockholms skärgård är konsekvenserna av detta mycket påtagliga; Östersjön ser inte ut som när jag var barn. Redan 1746 skrev riksdagsledamoten Jacob Faggot att ”...ingen bonde borde

släppas ut genom tullarna innan han fyllt sin tomma vagn, kärra eller släde med gödsel: annars är det stor skada att detta ämne till fruktbarhet skall kastas i sjön här i Stockholm...”. Sedan dess har vi fortsatt att kasta ämnet till fruktbarhet i sjön, bokstavligt eller bildligt.

Avloppet från den ”hållbara stadsdelen” Norra Djurgårdsstaden hamnar idag framförallt via Käppala reningsverk i Aitikgruvan utanför Gällivare. Trots att Käppala är ett av världens mest effektiva reningsverk med en mycket hög reningsgrad, ökar nettoutsläppen i takt med befolkningens mängd. Jag har hört stadsplanerare i Stockholm sucka över detta dolda infrastrukturproblem och berätta om planer på förlängda ledningar från reningsverket ut i Östersjön. The solution to pollution is still dilution - högre

skorstenar är fortfarande på dagordningen men på havets botten syns de inte.

Närsaltsproblemet finns förstås också i tillförselledet. Vi matar åkermarken med konstgjort kväve, vilket kostar massor av energi, och fosfor som kommer ur gruvor i Kina och Västsahara. Det här tänker man kanske inte på medan man handlar på Coop, men det blir allt synligare i takt med stigande energipriser. Priset på ammoniumnitrat ligger i skrivande stund 240 % högre än förra året. Flödena är linjära. Det är fullständigt ohållbart. Stadens näring behöver på något sätt komma den odlingsmark som stadsborna behöver till del.

Jag tror att varje stadsbyggare skulle behöva sätta sig in i permakulturprinciperna. Permakultur uppfattas ofta som en odlingsmetodik, men utgör

ett designsystem för mänskligt boende i samspel med ekosystemen. Permakulturen betonar skala; småskalighet är viktigt för att kunna behålla tajta flöden och för att systemet ska kunna uppfatta och reagera på återkopplingar. Man kan möjligen förledas att tro att modellen därför inte har så mycket att bidra med när det gäller stora strukturer som städer. Men det är tvärtom. Ju större och mer komplicerade system man bygger, desto svårare är det att få dem att ingå i det sammanhang som de med nödvändighet behöver, och desto större är därmed behovet av förståelse för permakultur. När det mänskliga boendet är i stor skala behöver vi verkligen fundera över hur flödena ska se ut för att vara hållbara. Vad behöver staden och hur ska den ge tillbaka? Ju större och tätare staden är, desto svårare blir dessa frågor.

VI MÅSTE BÖRJA TÄNKA ATT MAT ÄR ETT BASALT BEHOV

Jag tjarar ganska mycket om mat i stadsbyggnadssammanhang. Det beror dels på den här dimensionen med brutna flöden, men även på insikten att staden av idag vilar på en fossil tillväxtekonomi. Om vi tänker oss en stad i en fossilfri värld, vilket betyder en värld av nedväxt, inte tillväxt, hur ser stadens ekonomi ut då? Vad gör folk hela dagarna? Alla AD:ar, CCO:ar, hundfrisörer, nagelskulptörer – vem ska hålla dem flytande? Det är inte bara själva infrastrukturen som behöver ställas om – det är alla aspekter av livet i staden. Mat är ett basalt behov. Om vi bygger staden efter det så faller nog annat på plats också.

Om FN:s prognos för urbanisering kommer att bli verklighet? Inte vet jag.

PELLA THIEL

Ekolog, omställare och småbrukare

”Den svarta svanen: vad mycket osannolika händelser kan leda till” är titeln på en bok från 2008 av finansanalytikern Nassim Nicholas Taleb.

Begreppet ”Svart svan” syftar på att européer en gång i tiden trodde att alla svanar var vita, helt enkelt för att de aldrig hade sett några andra. Sedan upptäckte de Australien och stötte där på den första svarta svanen.

En svart svan kan se ut precis hur som helst. Den kan starta med en naturkatastrof, ett krig, en finanskrasch eller ett virusutbrott. Alla svarta svanar har dock tre saker gemensamt enligt Taleb.

Den första är att de är oförutsägbara eftersom ingenting i det förflutna på ett övertygande sätt kan peka mot att de kommer att inträffa.

Den andra är att händelserna får en allvarlig och extremt stor inverkan på samhället eller världen.

Den tredje är att svarta svanar, när de väl är ett faktum, verkar förutsägbara. Även om ingen räknade med händelsen går det att hitta förklaringar i efterhand och världen frågar sig varför man inte var förberedd.

När flera svarta svanar uppträder samtidigt så kan man tala om en ”Perfekt storm”. Kanske är det det vi ser nu.

BRIST PÅ RESURSER

Vi upplever en tid då det börjar bli ”tomt i hyllorna”. IKEA meddelar att de har stora problem att få fram sina varor. Från att ha ledningsgruppsmöten om logistik en gång per månad så har man det nu varje dag.

På Volvo Lastvagnar fylls de stora parkeringsytorna med nästan färdiga bilar. Vissa komponenter saknas och man måste tacka nej till ordrar på många tusen lastbilar.

Från England möts vi av bilder på nästan tomma hyllor i mataffärerna. Initialt berodde det på brist på lastbilschaufförer

efter Brexit. Brist på chaufförer gäller inte bara England utan också övriga Europa.

Brist på lastbilar och chaufförer slår även hårt mot den globala handeln. En av anledningarna till att varor inte kommer fram i tid är att det är svårt att lasta av de stora containerfartygen eftersom containrarna inte kan transporteras vidare. Och på tal om containrar så har priset på containerfrakt ökat med 500% på kort tid. Det råder också brist på containrar då Kina sägs köpa upp så många de kan.

Så gott som all produktion drabbas idag av stora prishöjningar och långa leveranstider. Jag fick ett brev från mitt tryckeri som ber om överseende. Papperspriset höjs liksom tryckfärg, tryckplåt mm. Leveranstiden på kartong är ett halvår. Det började bli kännbart under sommaren säger man och det blir värre.

Nu meddelar också matgrossister i Sverige att ”Vår leverantörer har helt slut på vissa produkter och det anges inga tider för när de kan komma in på lager igen. Vi står inför ett unikt läge med prisinflation och varor som tar slut.”

SÅ HUR SER DET UT FÖR JORDBRUKET?

Priset på fossilgas har ökat kraftigt och det är till och med brist. En bidragande orsak är att Ryssland använder gasleveranserna som en bricka i ett politiskt spel. Konsekvenserna blir att produktionen av konstgödsel både minskar och fördyras. Norska storproducenten Yara stänger ner delar av sin produktion. Kemijätten BASF drar ner produktionen av NH₄ (ammonium), som mestadels används för att tillverka kvävekonstgödsel. Detta betyder i sin tur att odlingen av mat i EU kommer drabbas när konstgödsel saknas nästa år med höjda priser och brist som följd.

OSANNOLIKT?

Den svarta svanen är ett klassiskt exempel på induktionens otillräcklighet inom filosofin. ”Så här har det alltid varit och därför kommer det att fortsätta så.”

Men det är inte bara i Europa som det är problem. I Brasilien råder stor brist på jordbrukets insatsvaror. I Indien är konstgödseln kvoterad och tilldelningen övervakas av polisen. Bönderna köar i timmar för sin lilla ranson. En svart marknad har uppstått. Kina, som är en stor exportör till Indiens jordbruk, har i stort sett slutat att sälja.

Rapporter från USA säger att på grund av brist på jordbrukets alla insatsvaror så befarar man att det blir väldigt låga skördar nästa år. Priset på glyfosat är upp 300%. I Kanada kan inte bönderna exportera sina skördar pga brist på containrar.

Globalt har priset för jordbruksprodukter ökat kraftigt under 2021. Även det svenska jordbruket är drabbat av prisökningar. Jordbruksverkets produktionsmedelsindex hade i slutet av september ökat med tio procent på ett år. Råvaruexperten Torbjörn Iwarson tror att de höga priserna är här för att stanna.

VAD KAN HÄNDA SEN?

När vi tittar bakåt och funderar på varför Romariket föll samman så beror det så klart på många saker. En starkt bidragande orsak var slöseri med resurser och en allt större del av befolkningen som inte bidrog till den basala försörjningen. Detta skapade enorma hål i den kejsrerliga kassakistan. Därför var skattetrycket på befolkningen mycket stort. Klyftorna mellan rika och fattiga ökade. Med krisande ekonomi och sjunkande jordbruksproduktion började Rom förlora sitt grepp som stormakt.

Jag tycker att vi kan dra paralleller mellan dagens Sverige och Romariket. Med Maslows behovspyramid som inspiration kan vi tänka oss en produktionspyramid, med mat, kläder och tak över huvudet i botten, och allt "onödigare" saker eller

tjänster högre upp mot toppen. När ekonomin utvecklas genom specialiseringar växer sig pyramiden allt högre.

När det sker drastiska förändringar som en "Svart svan" i samhället rasar pyramiden från toppen. Företagen kommer att inse att det verkliga behovet av genusvetare eller värdegrundsanalytiker inte är så stort.

FÖRBERED DIG

Fundera över var i pyramiden du står. Mat, kläder, tak över huvudet och värme är det enda som är verkligt nödvändigt. Det är basen i pyramiden. Bönderna överlever alltid, det är dit man flyr när det blir kris. Det är tyvärr också de som kan få sin egendom konfiskerad. Men på det stora hela klarar landsbygden sig väl när det blir jobbigt. Förutom att bönder producerar mat som alltid behövs så har de ofta värdefulla praktiska kunskaper och därmed goda möjligheter att klara sig i svåra tider.

Så vad kan man göra själv? Se till att skaffa dig vänner med färdigheter och resurser. Börja redan nu köpa mat direkt från bönder. Försök att finna möjligheter att odla i lite större skala. Kolonilott eller flytta ut på landet. Och lär dig hur man gör innan det behövs. Men att bli helt självförsörjande är inte lätt. Därför är det viktigt att ingå i en gemenskap. Att ha kontakter och hjälpa varandra.

VARFÖR BLIR DET IBLAND HYPERINFLATION?

Från 1999 till 2009 upplevde Zimbabwe en kraftig nedgång i livsmedelsproduktionen och i alla andra sektorer. Banksektorn kollapsade också. Arbetslösheten steg till 80 %. Som många vet så blev det hyperinflation i landet.

– Med ett fall i matproduktionen med 45% är hyperinflation oundviklig. Och logiken bakom är så enkel att ett barn kan förstå den. Åtminstone ett barn som varit hungrigt och försökt stilla sin hunger genom att tugga i sig av hushållsskassans sedelbunt. Inflation har aldrig varit orsak till hyperinflation. Hyperinflation kan bara utlösas till följd av varubrist, menar Evert Larsson (klyvnadenstid.se).

Han försätter "Det enda sättet att komma till rätta med hyperinflation är att återställa produktionsförmåga. Se till att butikshyllorna kontinuerligt fylls. Om inte så är trixande med nya valutor och betalningssystem meningslöst eftersom de inte påverkar den grundläggande faktorn för hyperinflation – brist på realkapital.

Evert menar att för att förhindra hyperinflation krävs en beredskap som kan möta en situation då transporter till Sverige stängs av eller produktionen av varor kraftigt minskar. För det behövs stora beredskapslager och detaljerade planer för hur ransonering skall införas för att hålla samman landet. Rådet om självförsörjning har betydelse för den enskilde individen. Det kommer däremot inte förhindra utbrott av hyperinflation. I hur hög utsträckning Sveriges befolkning tagit ett personligt ansvar för att trygga sin överlevnad under en tids avstängning känner jag inte till, avslutar han.

SMÅBRUK ÄR FRAMTIDEN

Det kan bli en turbulent framtid och då är det basen i behovspyramiden som är viktigast. Jordbruk, skogsbruk, fiske och hantverkskunskap är det som vi har att lita på. Var rädd om småbruken är mitt råd.

JONAS WANGSTEN

VILKA KONSEKVENSER FÅR KOSTRÅDEN?

Jag skall här försöka belysa varför vi har de kostråd vi har och vilka konsekvenser de får för vår möjlighet att försörja oss i Sverige. Men först måste vi backa bandet ända till 1913.

Den ryska forskaren Nikolai Anichkov blev världsberömd, genom att han visade att kaniner som matats med kolesterolrika äggulor utvecklade kärlskador liknande mänsklig åderförkalkning. Den felaktiga slutsatsen som drogs var att även människors åderförkalkning orsakas av kolesterol i födan. Kaniner är växtätare och ska naturligtvis inte matas med animalisk föda. 70 år senare inträffade galna-kosjukan. Man gav mjölkor kadavermjöl i sin foderstat och de fick nervskador i hjärnan och dog. Även här drogs det felaktiga slutsatser och animaliska foderproduktur förbjöds för alla djur trots att det endast är gräsätare som inte skall äta detta.

Men nu släpper vi djuren och tittar närmare på kostråd till människor

MÄTTAT FETT

Ancel Keys var en amerikansk fysiolog som studerade kostens inverkan på hälsan. I synnerhet antog han att genom att ersätta mättat fett i kosten med fleromättat fett minskar hjärt-kärlsjukdomar.

Under en tid, i mitten av förra seklet, pågick en vetenskaplig kamp. Var det fett eller socker som var orsaken till hjärt- och kärlsjukdom? Ancel Keys stod i spetsen för den första teorin, professor John Yudkin för den andra. Keys vann genom att använda sig av särskilt utvalda data som stämde överens med hans teorier. Det som brukar kallas "Seven Countries Study"

Ancel Keys studier ledde 1977 fram till att man i USA skriver en politisk kommitté "Kostmål för Förenta staterna". Fettsnål och mer kolhydrater rekommenderas. Trots att ledande näringsforskare protesterar går man på Ancel Keys rekommendationer. I Sverige vill Brödinstitutet i samarbete med Socialstyrelsen att vi ska äta 6-8 bskivor bröd om dagen.

1989 införs nyckelhålmärkningen av Livsmedelsverket. Märkningen ska främst visa vilka produkter som är fettsnåla. Vid den tiden hjälpte jag ett charkföretag i Göteborg med förpackningsdesign. Gräddpastej var deras storsäljande leverpastej. När nyckelhålet introducerades så blev det full fart i produktutvecklingen och snart fick jag göra en förpackning för Lättpastej med endast 10% fett men med betydligt fler tillsatser. Om den smakade bra... nej.

1992 lanserar Livsmedelsverket tallriksmodellen. Syftet är att visa hur mycket av varje näringsämne vi bör äta. Enligt modellen delas tallriken i två stora delar och en mindre. Den ena stora delen ska fyllas med stärkelserik mat som ris, pasta eller potatis. Den andra med grönsaker, rotfrukter och frukt. Den lilla delen med kött, fisk och ägg. Det här är något som har levt kvar i olika varianter sedan dess.

RÖTT KÖTT

Vad är egentligen rött kött? Jag tar här hjälp av docent Ralf Sundberg (kirurg, forskare och författare). Han menar att i biologin talar man om röd muskulatur och vit muskulatur. Röd muskulatur innehåller

järn i ett ämne som heter myoglobin, och det gör muskulaturen mer uthållig. Röd muskulatur har fåglar i låren, medan vingarna är vit muskulatur. Den vita klarar snabbare och mer explosivt arbete och finns således i fåglars vingar.

2012 kom en rapport från Harvardforskarna Frank B Hu och Walter Willett som publicerades i Archives of Internal Medicine. Rapportens budskap var att du dör i förtid av rött kött genom att du får cancer, hjärt- kärlsjukdom mm. I denna observationsstudie var det så att de som åt mest rött kött även rökte mer, drack mer, motionerade mindre och åt mycket mer kalorier totalt. Det visar tydligt att observationsstudier har mycket svårt att bevisa samband mellan en komponent i kosten och ohälsa.

Men de här näringsforskarna bryr sig inte om biologiska definitioner. De har hittat på sin egen. Rött kött kommer från lamm, nötkreatur och gris. Även om det rör sig om rött kött från kycklinglår är det inte rött kött enligt deras definition.

Budskapet de framför ligger väl i linje med vad livsmedelsindustrin vill. Kött är

dyrt. Det kräver större arbetsinsatser av människor och vinstmarginalen är låg för leden efter bonden.

I dagarna presenterades en ny observationsstudie som vill visa att man får diabetes typ 2 (sockersjuka) av rött kött.

– Det är sannolikt det mättade fett som finns i rött kött som är farligt, säger Kerstin Brismar, senior professor i endokrinologi och diabetessjukdomar. Hon påstår vidare att det mättade fett leder till inflammationer när det egentligen är det fleromättade fett som lätt oxiderar och leder till inflammation.

Nyligen har en ny forskningsrapport presenterats vid Harvard av Frank B Hu som säger: forskarna fann låga bevis för att antingen rött kött eller bearbetat kött är skadligt. Deras råd är att det inte finns någon anledning att minska sitt normala intag av rött kött och bearbetat kött av hälsoskäl. Det som är intressant är att Frank B Hu är Walter Willets gamle kompanjon från rapporten 2012. Men Willett jobbar vidare på sin tes. Mer om det senare.

KOR OCH KLIMAT

Konsensus i debatten tycks vara att kött är skadligt för klimatet, speciellt kött från idisslare som kor och får. Men det stämmer faktiskt inte. Så länge kor och får föds upp på gräs och inte utfodras med spannmål, så ingår de i kolets korta kretslopp där djur och växter samspekar i en ekologisk balans. De kan därför inte sägas höja halten av klimatgaser i atmosfären. I Sverige har vi gott om mark som inte passar för annan odling än gräs. Vall i växtföljden är också en förutsättning för ekologisk växtodling. Grovfoderuppfödda kor och får konkurrerar därför inte på något sätt med övrig livsmedelsproduktion.

Det som höjer atmosfärens halt av klimatgaser är endast det kol som är långtidsbundet. Störst påverkan har vår användning av fossil energi.

Forskare börjar mer och mer revidera sin syn på kons klimatpåverkan. Professor Myles Allen från Oxford skriver: “Om vi alla blir vegetarianer men inte gör något åt utsläppen från fossila bränslen, så kommer vi om fem år att vara i exakt samma situation som tidigare – förutom att vi är vegetarianer.” Att sluta äta kött eller mejeriprodukter löser alltså inte klimatfrågan!

– Den färskaste IPCC-rapporten har citerats livligt, och jag har nyfiken och förvånatfullt sett fram emot att även IPCC skulle ha tagit till sig alla nya rön om kons påstådda klimatpåverkan, menar Arne Lindström

EAT LANCET

För något år sedan presenterade EAT Lancet Commission en rapport om vad vi bör äta. Inte bara i Sverige utan globalt. På tallriken skall det i stort sett bara vara vegetariskt och köttet inskränker sig till en köttbulle om dagen. Bakom det hela står Gunhild Stordalen och till rådgivare i sin stiftelse har hon, under samlingsnamnet FReSH, merparten av den globala livsmedelsindustrin

EAT-Lancet-kommissionen hade Walter Willett och Johan Rockström som ordförande. Rockström känner de flesta till men vem är egentligen Willett.

Dr Walter Willett har flera allvarliga intressekonflikter som gör att hans förmåga att ha en opartisk syn på frågan om vad vi bör äta ifrågasätts. Han har länge förespråkat en vegetarisk kost. De senaste åren har han i allt högre grad lutat sig åt veganism.

NORDISKA NÄRINGSREKOMMENDATIONER

I de Nordiska näringsrekommendationerna vill man lyfta de matvanor som man anser är bra för hälsan på både kort och lång sikt.

Den senaste upplagan av näringsrekommendationer kom 2012. Vår kost bör bestå av max 30 energiprocent fett, 50-60 energiprocent kolhydrater och 10-20 energiprocent protein se de då. Påfallande likt den 20 år gamla tallrikmodellen.

Nu pågår arbetet med att ta fram nya Nordiska näringsrekommendationer och nu verkar det som att tallrikmodellen kommer att förändras. Arbetet leds från Norge och vetenskapligt huvudansvariga är Tim Benton och Helen Harwatt.

Så här skriver forskaren Stefan Hellstrand:

“Benton är en av huvudförfattarna till FN:s klimatpanels rapport Climate Change and Land. Han menar att dieter som föreslås från en forskargrupp från Chalmers, jämte den planetära dieten från the EAT-Lancet Commission, är exempel på bra dieter.

Forskargruppen från Chalmers anser att det bästa är om alla globalt blir veganer. Nästan lika bra är en extrem kycklingdiet med cirka ett kvarts kilo kyckling per person och dag. Det viktigaste är att all mjölk och allt kött från kor och andra idisslare tas bort.

Om den planetära dieten införs i Sverige innebär det att 80 procent av mjölkorna och mjölken försvinner. Detsamma gäller 90 procent av det röda köttet från tamdjur samt allt vilt. Detta kommer inom ett år ge världssvält, där Sverige och Skandinavien drabbas hårdast och snabbast” avslutar Stefan

JONAS WANGSTEN

Att använda sig av arbetshästar är ett modernt arbetssätt som är baserat på kunskap som funnits länge och utvecklats under lång tid. Tyvärr uppfattar många människor arbetshästen som någonting gammeldags, gulligt och mesigt men körning med arbetshäst är ofta i allra högsta grad någonting kraftfullt och modernt. Det finns många nivåer på brukshästkörning, alltifrån en häst framför gammeldags redskap till flera hästar framför moderna redskap vilka dessutom kan ha funktioner drivna med bränsle som komplement. Med tanke på dagens

krav på hållbarhet är hästen i högsta grad någonting modernt som passar bra även i nutid. I en framtid där vi kanske behöver leva utan fossila bränslen är kunskap, arbetssätt och redskap från förr av stor vikt för att utveckla nya levnadssätt. För att användningen av arbetshäst ska finnas kvar och utvecklas måste den befintliga kunskapen om hur man arbetar med häst tas tillvara och utvecklas. Samhällets krav på rationalitet måste uppfyllas vilket bland annat sker genom utveckling av hästredskap.

HISTORIA

Hästen har använts som dragdjur sedan bronsåldern. Den har haft stor betydelse för mänsklig överlevnad samt effektivisering och har varit en mycket viktig arbetskamrat i jordbruk, skogsbruk samt för transporter. Under mitten av 1900-talet kom traktorerna och antalet arbetshästar minskade markant. Idag utförs avelsarbete och utbildning av både kuskar och hästar. Det finns ett årtiotal företag registrerade i Brukshästcentrums entreprenörsregister och intresset för att få arbete utfört med hjälp av häst ökar.

GAMMALT OCH NYTT MÖTS MED BRUKSHÄSTKÖRNING

Storskaligt användande av häst.
Kusk: Thomas Carlsson, Breavad
Foto: Nils Andersson

HÅLLBARHET

Idag finns ett stort fokus på hållbarhet och hästen kan vara det mest hållbara alternativet ur såväl ett kulturellt som ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Att använda arbetshäst behöver inte längre vara slitigt och ineffektivt, det är modernt och kan på samma gång vara såväl tidseffektivt och miljövänligt som traditionellt och stressdämpande.

Här följer en lista med exempel på hur användning av arbetshäst kan vara hållbart.

Kulturell hållbarhet

- Kunskapen i att köra häst samt allt runt omkring som exempelvis skötsel av häst samt skötsel och användning av redskap
- Spår av mänsklig aktivitet genom att vi haft en hästhållning som inkluderat bete samt ett visst sätt att bruka marken
- Brukshästkörning skapar en besöksnäring
- Arbetshästen kan säga någonting om vart vi befinner oss och vart vi är på väg
- Gamla redskap
- Kunskap om hur landskapet har använts
- Forkörning

Ekologisk hållbarhet

- Bränslefritt eller bränslereducerat
- Minskad påverkan på landskapet
- Öppna landskap genom bete
- Mer energieffektivt än traktor
- Mindre markkompaktering än vid körning av icke hästdragna skogsmaskiner
- Färre markskador än vid körning av icke hästdragna skogsmaskiner
- Bättre skörd än vid körning av icke hästdragna jordbruksmaskiner
- Högre biologisk mångfald

Gästhantverkarprojektet redovisades i en rapport vilken finns tillgänglig för nedladdning via gupea.ub.gu.se.

Beställ tryckta ex för 125 kr genom att skicka ett mail till craftlab@conservation.gu.se

Social hållbarhet

- Lättare att vara här och nu
- Hästen skapar glädje, lugn och trygghet
- Ökat självförtroende
- Hästen bjuder in till samtal
- Tyst även vid utförandet av arbetsuppgift
- Oros- och ångestdämpande
- Minskar aggressivt beteende
- Tillgängliggör miljöer för de som inte kan, eller har svårt att gå genom att människor kan åka på speciellt utformade hästdragna vagnar
- Bidrar till att människor kommer ut i naturen

Ekonomisk hållbarhet

- Bra arbets sätt vid plockhuggning
- Lägre kostnad vid avverkning av små skogsområden
- Mer värdefullt virkesuttag i gallringen som följs av en gallring genomförd med häst
- Lägre investeringskostnad vid köp av hästredskap än traktorredskap
- Lägre kostnader för reparationer av hästredskap än traktorredskap
- Mervärde i form av marknadsföring
- Långsiktiga ekonomiska besparingar genom det sociala värdet, minskad åverkan på naturen, lägre användning av jordens resurser, större artrikedom samt bevarande av ett immateriellt kulturarv

I Projektet “Hästredskap för hållbar parkskötsel” togs tre nya redskap fram; en pallyft, en gräsklippare och en grusharv.

GRUSHARV

I parkmiljö finns olika sätt att få bort ogräs i grusytor men det finns inget arbets sätt som inte är fysiskt krävande och samtidigt ekologiskt, rationellt och socialt hållbart. Hästar har dragit harvar i jordbruket sedan länge och det finns olika typer av redskap för ändamålet. Dock finns ingen hästdragen harv anpassad för grusytor i parkmiljö. Projektet fick mycket god hjälp av Paul Schmit som utvecklar moderna hästredskap. Flera olika redskap och varianter tillverkades

Foto: Siri Berg

Foto: Filippa Wilhelmsson

och testades. Den slutgiltiga harven består av en ram varpå fjädrade harvpinnar är monterade. Pinnarna går att höja och sänka. Ett handtag är monterat för att kunna finjustera redskapets körriktning, till exempel för att lättare komma in i hörn. På Gunnebo Slott och Trädgårdar där redskapet användes fanns små sarger i trä att ta hänsyn till. Redskapets rundade framkant gjorde att harvningen lättare kunde utföras utan att skada sargerna. Redskapet är enkelt att använda och fick stor uppmärksamhet av förbipasserande. Grusharvning som tjänst är lämplig att köpa in till anläggningar som innehar grusytor och vill ha publicitet.

PALLYFT

Vid gästhanterkarprojektets början fördes diskussioner om hur man på ett ergonomiskt sätt kan förflytta tunga föremål med hjälp av häst. Hur gjorde man förr? Hur kan man göra på ett bra sätt idag? Att utforma hästredskap genom att bygga om redan befintliga redskap är i vissa fall en bra väg att gå. En så kallad terränggående pallyft byggdes om från att vara människodragen till att bli hästdragen, bland annat genom att den utrustades med skaklar, kuskbock och räcke. Redskapet testades med gott resultat och kan med en utbildad häst transportera 800kg i taget. Efter att hästen spänts för backas redskapet så att pallgafflarna

hamnar under lastpallen. Därefter pumpar kusen med en spak så att gafflarna lyfts. Under användning blev pallyften mycket uppmärksam av förbipasserande. Den var ergonomisk och lätt att manövrera. Redskapet är lämpligt för anläggningar som redan har häst, situationer som man vill ska få mycket uppmärksamhet, om mycket gods ska transporteras vid ett och samma tillfälle samt vid specialfall.

GRÄSKLIPPARE

Det finns redan olika hästdragna gräsklippare samt en utvecklad marknad för gräsklippning med häst. Gräsklippare togs med som en del i gästhanterkarprojektet i syfte att utveckla en mycket enkel och billig klippare för en häst. Redskapet består av en stomme varpå tre klippaggregat kan monteras. När hästen går snurrar hjulen vilket i sin tur gör att knivarna roterar. Vid eventuell transportsträcka finns alternativet att vända på aggregaten så att knivarna inte roterar. Gräsklipparen var enkel att arbeta med och det var roligt att uppleva att arbetet gärna fick synas, i kontrast till körning med motorgräsklippare som upplevs störande. Gräsklippning med häst var mycket populärt bland förbipasserande och kvaliteten av resultatet var gott. Gräsklippning är en syssla som är mycket lämpad att genomföra med häst. Det finns idag rejäla hästdragna klippare som klipper stora ytor i parker. Gästhanterkretsens klippare lämpar sig för mindre gräsytor och situationer där det inte finns möjlighet att transportera en större klippare till gräsmattan.

SIRI BERG

Brukshästkusk

Gästhanterkarprojektet arrangeras av Hantverkslaboratoriet.

Foto: Siri Berg

VILL DU ODLA SVENSKA HUMLOR?

ÄR DU RÄTT PERSON FÖR ATT FÖDA UPP SVENSKA HUMLOR FÖR POLLINERING I ODLINGAR?

**NU FINNS CHANSEN ATT
FÅ LÄRA SIG FRÅN ETT
FUNKERANDE KONCEPT.**

VARFÖR LOKALT UPPFÖDDA SVENSKA HUMLOR?

Tanken är att Sverige ska ha en egen produktion av humlor baserade på ett genetiskt ursprung från Sverige. De bon som används av odlare i Sverige idag importeras i huvudsak från Centraleuropa och dessa humlor är av en annan underart än våra nordiska mörka jordhumlor. Detta är inte bra med tanke på genetisk blandning och det finns även en risk för införsel av sjukdomar. En svensk produktion är även att föredra med tanke på att humlorna är lokalt producerade; transporterna blir kortare och dessutom gynnas Sveriges självförsörjningsgrad

Det finns idag ett stort behov av humlor för pollinering i tomatodling och odling av frukt och bär i tunnlar och på friland. Kommersiellt odlade humlor har stor ekonomisk betydelse och Sverige importerar idag mer än 4 500 humlesamhällen varje år.

Alla införda humlor är i dagsläget mörka jordhumlor (*Bombus terrestris*). Den övervägande majoriteten av dessa humlesamhällen används i tomatodlingar i växthus. Det finns idag inga ekonomiskt realistiska alternativ till användningen av odlade humlor för pollinering i växthus- och tunnelodling.

VÅGAR VI RISKERA SMITTOR FRÅN ANDRA LÄNDER?

När odlade humlor kommer ut i den svenska naturen så finns det en risk att de för med sig nya hittills okända patogener och parasiter som kan smitta andra polinerare. Hur stor risken för detta är beror främst på vilka hälsoåtgärder som uppfödningens anläggningar använder.

Odlade mörka jordhumlor som förs in från andra länder kan sprida gener i den svenska populationen om de parar sig framgångsrikt med dessa. En stor genetisk undersökning pågår hos Jordbruksverket och kommer att klarlägga om införda mörka jordhumlor får avkomma med inhemska artfränder.

Införda mörka jordhumlor verkar ha ett annat utseende än vilda svenska mörka jordhumlor, men det är möjligt att den stora variationen i vilda populationer överlappar med de införda humlornas utseende.

SÅ HÄR GÅR DET TILL

Ett projekt (finansierat av Jordbruksverket och EU) har pågått i snart tre år för att skapa möjlighet för en svensk produktion.

Projektteamet har lyckats med att utveckla samhällen och avelsmaterial för att möjliggöra en åretruntproduktion. Humlorna är testade i olika typer av odlingar med gott resultat. Humlorna utfodras med pollen som köps av svenska biodlare, för att minimera risken för införsel av sjukdomar.

Enligt plan kommer det att finnas bon till försäljning under 2022. Det kommer dock att ta ytterligare något år att bygga upp en fullskalig produktion.

Förfrågningar efter att få köpa bon har varit stor under 2021.

PRODUCENT AV HUMLEBON

Projektet pågår till slutet av januari. Därmed avslutas samarbetet med projektteamet och enbart projektledaren Elisabeth Weidel tillika ägare av Svenska Humlor AB finns kvar som resurs.

Nu finns möjlighet för intresserad att bli producent. Det finns ett framtaget koncept och ett mindre avelsmaterial.

Den som kommer att driva företaget kommer naturligtvis att få hjälp med utbildning. Det finns goda möjligheter att kunna få bra ekonomi i produktionen.

För att minimera transportsträckan vid leveranser av bon, så bör produktionen ligga i nedre tredjedelen av Sverige, då de flesta kunderna finns där.

Om du är intresserad så kontakta gärna Elisabeth på inf@svenskahumlor.se

JONAS WANGSTEN

Svenskt strandskydd, som regleras av strandskyddslagen, är en del av svensk lag. Strandskyddslagen tillkom 1950, och ingår sedan 1999 i Miljöbalken.

Strandskyddslagen tillkom till följd av den "fritidsutredning" som presenterats 1938. Begreppet allemansrätt etablerades, och med den andra lagstiftade semesterveckan önskade man från myndigheternas sida ta fram åtgärder som kunde underlätta för tätorternas befolkning att komma ut i naturen.

Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och att bevara goda livsvillkor på land och i vatten för djur- och växtlivet, som inte ska missgynnas av exempelvis stängsel, murar, bryggor, golfbanor eller byggnader. Inom ett strandskyddsområde får inte:

- nya byggnader uppföras,
- byggnader eller byggnaders användning ändras eller andra anläggningar eller anordningar utföras, om det hindrar eller avhåller allmänheten från att beträda ett område där den annars skulle ha fått färdas fritt,
- grävningsarbeten eller andra förberedelsearbeten utföras för byggnader, anläggningar eller anordningar som avses i 1 och 2
- åtgärder vidtas som väsentligt förändrar livsvillkoren för djur- eller växtarter.

I mitten av november presenterades en lagrådsremiss där strandskyddet görs om i grunden genom en ökad differentiering. Det innebär både lättnader och skärpningar jämfört med dagens strandskydd enligt Regeringen

På de följande sidorna låter vi några olika röster ge sin syn på strandskyddsfrågan

STRANDSKYDDET ÄR VIKTIGT

De flesta människor uppskattar stränder. Stränder är trevliga att promenera längs med. Stränder ger möjlighet att bada eller lägga i en båt på sommaren, och att komma ut på skridskor på vintern. Om man köper fiskekort, eller om man är vid kusten eller vid någon av de största sjöarna, så kan man fiska längs stränderna.

Allmansrätten ger oss möjlighet att vistas i naturen, även om någon annan äger marken. Strandskyddet är viktigt genom att det ger oss möjlighet att använda allemansrätten i de delar av landskapet som många människor uppskattar allra mest.

Strandskyddet är också viktigt genom att det bevarar livsmiljöer för djur och växter. Många arter lever i strandnära miljöer. Det finns olika typer av strandmiljöer, och en del arter kan bara leva vid en viss typ. Även om det finns mycket stränder i Sverige, så kan de strandmiljöer som är mest attraktiva att exploatera samtidigt vara särskilt viktiga för vissa arter.

Av dessa skäl är det väldigt bra att vi har ett generellt strandskydd.

MÅNGA MÖJLIGHETER TILL UNDANTAG

Strandskyddet är inte absolut – det finns många möjligheter till undantag. Till att börja med så hindrar strandskyddet inte alls byggnader för jordbruk, fiske, skogsbruk eller renskötsel, om de behöver vara inom strandskyddsområdet.

Därutöver har kommunen möjlighet att ge dispens (undantag) från strandskyddet om det gäller mark som:

- redan har tagits i anspråk så att det saknar betydelse för strandskyddets syften
- genom väg, järnväg, bebyggelse eller annan exploatering är väl avskilt från området närmast strandlinjen
- behövs för en anläggning som för sin funktion måste ligga vid vattnet
- behövs för att utvidga en pågående verksamhet och utvidgningen inte kan genomföras utanför området
- behövs för ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området
- behövs för ett annat angeläget intresse.

Dessutom kan kommunerna peka ut särskilda LIS-områden (LIS = landsbygdsutveckling i strandnära lägen) där möjligheterna att ge dispens är ännu mycket vidare.

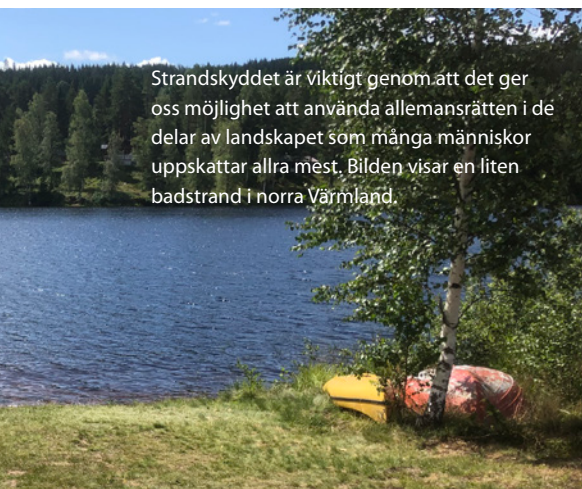
GT FÖR MÄNNISKOR, DJUR OCH VÄXTER

GEOGRAFISK DIFFERENTIERING

Sammantaget innebär detta att strandskyddet har ganska stor flexibilitet. Det ges väldigt mycket dispenser längs kusterna – för många, skulle jag säga, särskilt när det sker i områden där stränderna redan till stor del är otillgängliga för allmänheten. Samtidigt finns det ett utrymme att utan större skada öka flexibiliteten i inlandsområden där det inte är högt tryck på att få bebygga.

Att få till en sådan geografisk differentiering mellan olika delar av landet har varit en grundtanke i den senaste strandskyddsutredningen och i de förhandlingar som förts mellan MP och C i år. Tyvärr föreslog utredningen bara långtgående uppluckringar i stora områden och ingen skärpning där sådana vore befogade. Genom förhandlingarna mellan MP och C hittade man fram till en bättre balans.

Strandskyddet är viktigt genom att det ger oss möjlighet att använda allemansrätten i de delar av landskapet som många människor uppskattar allra mest. Bilden visar en liten badstrand i norra Värmland.

ÖVERDRIVEN KRITIK

Ofta hörs det en överdriven kritik mot strandskyddet, som går ut på att det skulle hindra utveckling på landsbygden. Jag menar att det är fel. Det finns gott om attraktiva boendemiljöer på Värmlands landsbygd – och i övriga landet också, är jag övertygad – om bara jobb och service finns inom räckhåll. Det är bara en myt att stränderna måste bebyggas för att vi ska vilja bo på landet. Även vi som bor på landet har glädje av strandskyddet. De flesta av oss äger inte någon egen strand, men uppskattar att röra oss vid stränderna. Dessutom är stränder som är tillgängliga för allmänheten en tillgång för besöksnäringen, som ger många jobb på landsbygden.

KOMMUNERNA

En del hävdar att kommunerna borde få bestämma själva om strandskyddet, utan att behöva följa några principer i lagen. Det tror jag vore väldigt olyckligt. Då skulle var och en av oss bara ha inflytande på hur strandskyddet tillämpas i vår egen kommun. Och då skulle en tillfällig politisk majoritet, som styr kommunen i fyra år, kunna släppa fram massor av exploatering som sedan begränsar människors tillgång till stränder i många årtionden framåt. Därför är det bättre att vi har en del gemensamma regler för hela landet, som vi påverkar genom riksdagen.

SYNEN PÅ MARKÄGANDE

Grundläggande för synen på strandskyddet är nog hur vi ser på ägande av mark och naturresurser.

Att äga mark är inte som att äga en förbrukningsvara. Med en förbrukningsvara får man göra vad man vill, även om det innebär att varan förstörs. Att äga mark är att förvalta en del av mänsklighetens gemensamma arv, som vi lånar av kommande generationer. Därför är det rimligt och bra att vi fattar gemensamma, demokratiska beslut om var det får byggas och andra större förändringar av markanvändningen.

På 1800-talet var ett vanligt synsätt att den som ägde mark fick göra precis vad den ville. Så har lyckligtvis inte Sveriges lagstiftning varit de senaste hundra åren. I debatten om strandskyddet händer det att personer som ifrågasätter strandskyddet resonerar som om de ville vrida tillbaka tiden. Det är viktigt att uppmärksamma och ifrågasätta när sådana argument dyker upp, för det vore allvarligt om 1800-talets syn på markägande fick fäste i svensk politik.

TORBJÖRN NILSSON
Ledamot i Miljöpartiets partistyrelse

LIKA INFÖR LAGEN?

IDAG ÄR FRÅGAN OM STRANDSKYDD BRÄNNHET.

DJURGÅRDEN OCH NATIONALSTADSPARKEN I STOCKHOLM ÄR VÄRLDENS MEST FANTASTISKA STADSPARK. DETTA GRÖNOMRÅDE, FÖRBUNDET MED SKÄRGÅRD OCH VILD NATUR, ÄR STOCKHOLMS MEST UNIKA TILLGÅNG. INTERNATIONELLA BESÖKARE HÄNFÖRS ÖVER DENNA ENASTÅENDE NATURRIKEDOM MITT I EN STORSTAD.

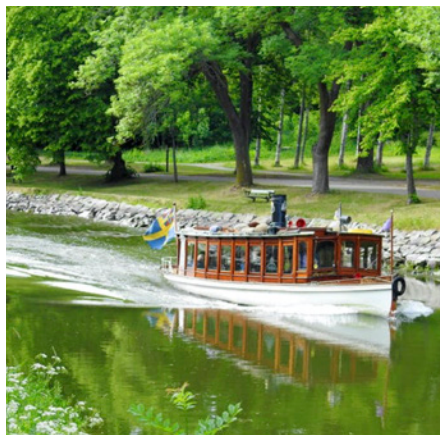
MEN DET SOM ÄR OMÖJLIGT I ÖDEBYGD ÄR TYDLIGEN ENKELT VID STOCKHOLMS INNERSTADS ÅTERSTÅENDE VATTENOMRÅDE. HÄR NEGLIGERAS DEN SÄRSKILT STRÄNGA LAGSTIFTNINGEN FÖR ATT SKYDDA LANDETS ENDA NATIONALSTADSPARK, SKRIVER ULF ADELSON.

Runt om i vårt land finns det tusentals sjöar omgivna av öde stränder. Många kommuner har i årtal önskat utveckla just sådana områden. Så har även markägare förgäves försökt få använda sitt markinnehav.

Det finns också, inte minst från näringslivet, starka önskemål att på vissa platser luckra upp detta skydd och ge möjlighet att bygga bostäder. Etablering av nya företag och nyinvesteringar i befintliga har ofta varit beroende just av möjligheten att erbjuda nyckelpersoner ett attraktivt boende.

Hittills har det, med hänvisning till det rörliga friluftslivet, varit i det närmaste omöjligt. Jag minns från min tid som landshövding när Norrtälje kommun ville bygga en hamn för fritidsbåtar på ön Arholma, en ö ungefär dubbelt så stor som Södra Djurgården. Det avstyrktes av miljöavdelningen just med hänsyn till att det skulle störa det rörliga friluftslivet. Min fråga hur detta friluftsliv annars skulle nå Arholma, utom med ångbåt någon gång om dagen, förblev obesvarad och ön fick sin hamn.

LÖÖF KOMMER ATT FÖRLORA STRIDEN

Idag är frågan om strandskydd brännhet. Centern, som tillsammans med andra partier vill luckra upp och bl.a. Miljöpartiet som vill hindra all lättnad av strandskyddsbestämmelserna. Utgången av striden mellan dessa partier påstås t o m avgöra om de kommer stödja Magdalena Andersson som statsminister.

Utgången av denna kamp är dock given. Centern förlorar. Annie Lööf har surrat sig så hårt vid masten att inte ens en orkan kan hindra henne, att för tredje gången denna mandatperiod, släppa fram en socialdemokratisk statsminister.

Nu finns det visserligen i det närmaste obegränsat utrymme för det rörliga friluftslivet, men det spelar ingen roll. Regeln försvaras ändå absolut av vissa partier, även i ödebygd.

STOR GÄSTHAMN PLANERAS

Men det som är omöjligt ute i glesbygd är inget problem i landets mest tätbefolkade område, i Stockholms innerstad. Där vill Djurgårdsförvaltningen och KSSS (Kungliga Segelsällskapet) bygga en flera hektar stor gästhamn vid Galärvarvsområdet på Djurgården. Ansökan om tillstånd till en permanent anläggning är redan under utarbetande. En fyrkantig byggnad har länge prytt stranden, även om nu bara landgången är kvar.

Området, som disponerades av flottan, öppnades i slutet av förra seklet för Wasamuséet och Junibacken, upplevelsehuset för Astrid Lindgrens barnboksfigurer. Avsikten var också att erbjuda allmänheten den vackra vyn därifrån mot resten av staden, Skeppsholmen, Gamla stan och Blasieholmen. Det som är omöjligt i ödebygd är tydligen enkelt vid

innerstadens återstående vattenområde. En stor gästhamn drar till sig kontor, toaletter, butiker, septiktankar och pumphus mm.

EGENTLIGEN RÅDER SÄRSKILT STRÄNGA REGLER

Området ingår i Nationalstadsparken med särskilt stränga regler för att få bygga. Stockholms inre vattenrum är ett riksintresse för kulturmiljön. Inget parti, inte ens Centern, föreslår heller annat än att strandskyddet ska ”behållas i områden med stora naturvärden”.

Men här upphävs strandskyddet. Här försvinner en betydande del av Stockholms vattenspegel, här betyder det rörliga friluftslivet för de miljoner som årligen besöker Djurgården ingenting. Här negligeras den särskilt stränga lagstiftningen för att skydda landets enda Nationalstadspark. Här väger det fastslagna riksintresset för kulturmiljön lätt.

Här är det ingen ödebygd. Här härskar andra krafter. Det undras mig vilka det är. Men nog finns det anledning att tala om likhet inför lagen.

ULF ADELSONN

Fd. partiledare för Moderaterna och Landshövding i Stockholms län

HÄRLIGT MED EN BRYGGA..

Naturskyddsföreningen

Öppna din Swiss-
app och skanna
QR-koden eller
ange mottagare
901 303 8.

901 303 8

200

Tog en selfie på en
plats som är värd
att naturskyddas.

Kvinnan håller upp en telefon och tar en selfie när hon pussar sin pojkvän. De står på en brygga vid en idyllisk sjö, skogen på stranden mittemot speglar sig i vattnet.

Det är en fin bild, tagen i en miljö där vi alla vill vara. Den var en del i Svenska Naturskyddsföreningens kampanj, men blir för mig en bild av den urbana synen på landsbygden och dess utveckling.

Strandskyddet är en kokhet fråga just nu. Men egentligen har det bubblat under ytan i flera decennier. För när landsbygdens invånare och företagare får avslag på sina ansökningar om att utveckla sina bygder, så fortsätter de stora, vattennära bostäderna i städerna att växa fram.

I staden betalas det mångmiljonbelopp för en sjöglimt. På landsbygden är denna utsikt förbjuden.

Året var 1975. Då infördes miljöbalkens enda Jantelag och i ett slag blev allt nära stranden (som inte redan var byggt) förbjudet. Värnandet om allmänhetens tillgång till strand var motivet, men lagen förbjuder även anläggningar som har till syfte att locka besökare, exempelvis en lekplats. Som fastighetsägare får du inte ens placera ut solstolar på sjökanten. Eller klippa gräset ända ner till vattnet (jodå detta har prövats i domstol).

Varje försök att ändra i strandskyddet sedan dess har marknadsförts som förenklingar för landsbygden och skärpningar i de högexploaterade områdena.

Facit är det rakt motsatta. Städerna fortsätter att sträcka sig närmare vattenlinjen medan dispensmöjligheterna på landsbygden blivit alltmer byråkratiska.

Och när nu nästa lagändring väntar framställer miljörorelsen lättnader som en nådastöt mot allemansrätt och biologisk mångfald.

LANDSBYGDSUTVECKLING SOM ETT HOT MOT MILJÖN

Att bryggan hamnar på en annons för en miljöorganisation visar hur paradoxal den urbana synen på landsbygden är. Å ena sidan ska den vara ett tittskåp för tillfälliga besökare, ett museum där inget förändras. Där alla ska ha tillgång till alla stränder. Å andra sidan så ska denna "naturliga" miljö helst vara tillrättalagd med någon form av anläggning, parkering, strand, vindskydd, brygga, mm. Den vilda naturen är för de flesta av oss alltför besvärlig.

Under sommaren rullade en annan kampanj under namnet "rädda strandskyddet". Den bildsattes med foton från allmänna – och välbesökta – badplatser med både bryggor och livbojar. Budskapet var att dessa miljöer hotades av profithungriga markägare. Syftet är att göra folk så förbannade att de skrev under ett upprop för att stoppa anläggningar som de flesta vill befinna sig på.

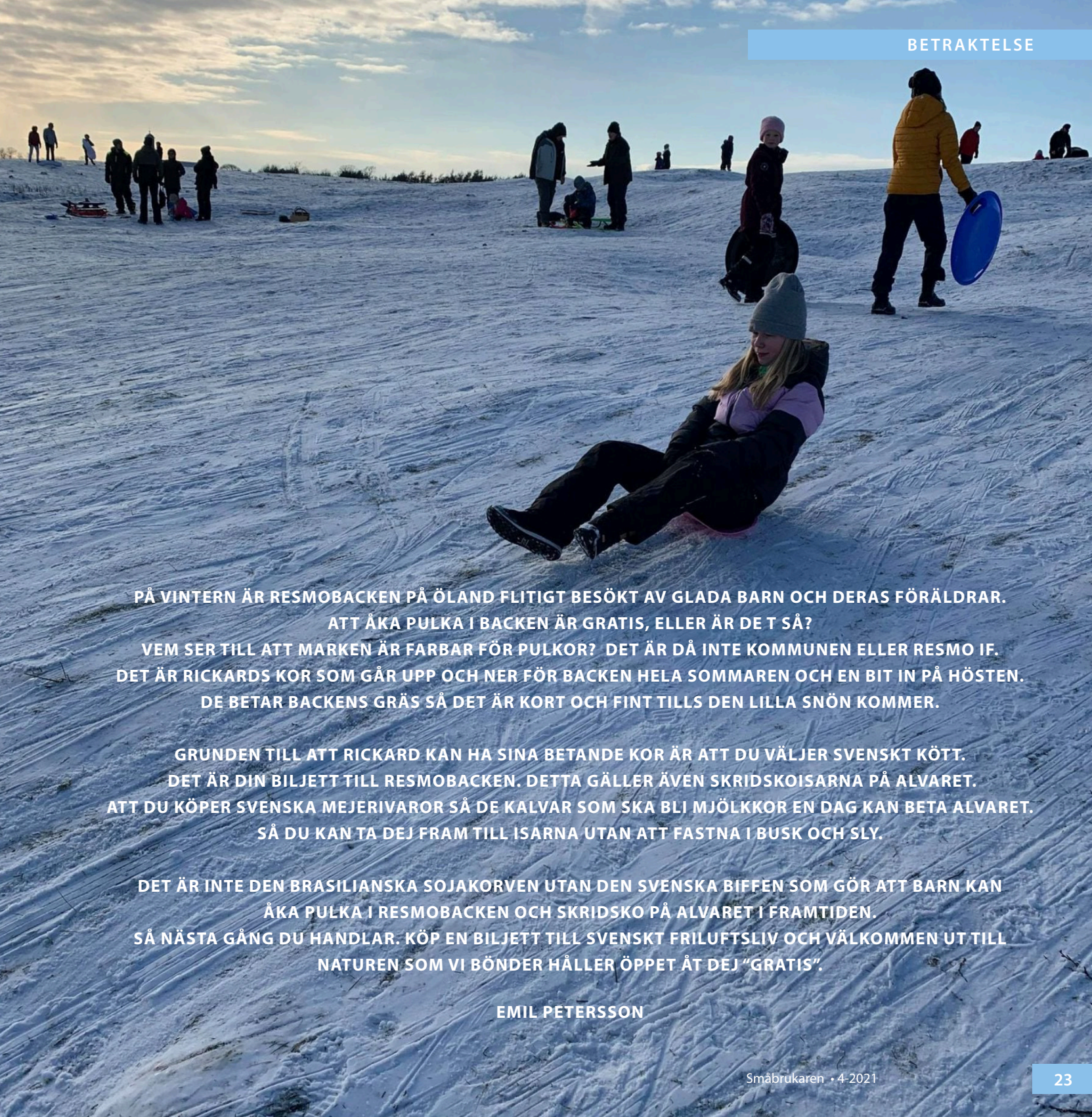
Situationen runt paret på bryggan vet vi inte så mycket om. Högst troligt finns det ett hus med anslutande väg bakom fotografen. För varken PR-byrå eller det unga paret ville väl klafsas runt i geggan för att fånga det där ögonblicket.

Och kanske insåg Naturskyddsföreningen att det inte såg så bra ut att marknadsföra sin förening med en bild tagen på en anläggning som de inte anser ska finnas. Bilden går nämligen inte att hitta längre...

ERIK EVESTAM

Expert för LRFs räkning i strandskyddsutredningen

PÅ VINTERN ÄR RESMOBACKEN PÅ ÖLAND FLITIGT BESÖKT AV GLADA BARN OCH DERAS FÖRÄLDRAR.
ATT ÅKA PULKA I BACKEN ÄR GRATIS, ELLER ÄR DE T SÅ?
VEM SER TILL ATT MARKEN ÄR FARBAR FÖR PULKOR? DET ÄR DÅ INTE KOMMUNEN ELLER RESMO IF.
DET ÄR RICKARDS KOR SOM GÅR UPP OCH NER FÖR BACKEN HELA SOMMAREN OCH EN BIT IN PÅ HÖSTEN.
DE BETAR BACKENS GRÄS SÅ DET ÄR KORT OCH FINT TILLS DEN LILLA SNÖN KOMMER.

GRUNDEN TILL ATT RICKARD KAN HA SINA BETANDE KOR ÄR ATT DU VÄLJER SVENSKT KÖTT.
DET ÄR DIN BILJETT TILL RESMOBACKEN. DETTA GÄLLER ÄVEN SKRIDSKOISARNA PÅ ALVARET.
ATT DU KÖPER SVENSKA MEJERIVAROR SÅ DE KALVAR SOM SKA BLI MJÖLKKOR EN DAG KAN BETA ALVARET.
SÅ DU KAN TA DEJ FRAM TILL ISARNA UTAN ATT FASTNA I BUSK OCH SLY.

DET ÄR INTE DEN BRASILIANSKA SOJAKORVEN UTAN DEN SVENSKA BIFFEN SOM GÖR ATT BARN KAN
ÅKA PULKA I RESMOBACKEN OCH SKRIDSKO PÅ ALVARET I FRAMTIDEN.
SÅ NÄSTA GÅNG DU HANDLAR. KÖP EN BILJETT TILL SVENSKT FRILUFTSLIV OCH VÄLKOMMEN UT TILL
NATUREN SOM VI BÖNDER HÅLLER ÖPPET ÅT DEJ "GRATIS".

EMIL PETERSSON

DUMPSTRING SÄTTER FINGRET PÅ PROBLEMET

Vi får ständigt höra att matsvinnet är ett stort problem för att vi skall kunna klara svält, klimat mm.

“Den största delen av matsvinnet uppstår i hushållen. Genom att minska ditt svinn undviker du att slänga pengar i sophinken.” menar Livsmedelsverket. De lägger hela skulden på hushållen. Men är det verkligen så? Ska vi skämmas?

Jag skall här titta närmare på hur det egentligen står till.

BÖNDERNA KLANDRAS FÖRST

I första läget får bönderna skulden. Man sorterar ut morötter som är krokiga, nödslaktar ett halt djur och skickar med kadaverbilen, låter säden gå till djurfoder eller plöjer ner salladen då det är olönsamt att skörda.

Varför gör man det? Jo, det beror på olika former av regelverk, ekonomi eller preferenser i nästkommande led. Alltså hos livsmedelsindustrin och grossister.

FOKUS PÅ FRUKT OCH GRÖNT

Sen kommer vi till nästa led – livsmedelskedjorna.

Handelsnormer är standardiserade produktbeskrivningar och de nämns ofta som en bidragande orsak till svinnet av färska frukter och grönsaker. Handelskedjorna har högre krav på kvaliteten än handelsnormernas lägsta gräns, säger Jordbruksverket.

Men frukt och grönsaker är endast en liten del av allt som säljs i våra livsmedelsbutiker

MYCKET SLÄNGS AV BUTIKERNA

Att rota i sopor förknippar de flesta med fattigdom och misär. Men i och med det västerländska samhällets absurda slöseri så är sanningen snarare det motsatta. Har du tillgång till en medelstor livsmedelsaffärs sopor behöver du knappt handla någon mat längre. Får du tillgång till två har du snart ett sådant överflöd att du bara behöver välja ut de bästa bitarna. Att dumpstra är att leva i lyx. Det här menar Andreas Jakobsson som driver sidan dumpstringslyx.com.

På hans bild ovan ser vi att det slängs betydligt mer än frukt och grönt av butikerna. Detta är endast en liten del av det fullt ätbara som hade slängts av en butik.

JONAS WANGSTEN

VI SITTER HÄR OCH DISKUTERAR, JAG OCH GRANNEN

Grannen har en gård på 10 hektar. Hela det området där han bor, en liten vägsamfällighet med 5-6 mindre jordbruk numera som förr var en "tåe" där områdets fattigaste bodde. Alla dessa torpare rörde på sig under 1800-talet, till städerna eller emigrerade.

Grannen köpte sin gård 1982. Den var kraftigt nergången så det har inneburit en ständig upprustning sedan dess. Det fungerade något sänär fram tills att det inte längre gick att göra reparationer med oskattade lönedel eller ta överskott från jordbruket. Så att göra som han har gjort är idag omöjligt utan att skuldsätta sig.

Vi har diskuterat jordbrukets utveckling under åren. Då kommer vi in på hans eget ställe, där ladugården byggdes 1937. Den kostade 9000 kr att bygga - vilket vi båda anser var en sanslöst stor summa då.

Jag och grannen gjorde förra året en liten tur till en by utanför Svenljunga. För femtio år sedan hyste denna by en massa mindre jordbruk med så där 15-20 mjölkkor per gård. Idag finns det nog bara en gård kvar. En jättehengar med hundratals kor och troligen en stor skuldbörda!

VEM SKALL BRUKA JORDEN?

Så frågan är om vi inte står inför en slutstation där allt måste reformeras! Men hur?

I England föreslår man att bönder som nu närmar sig pensionen och är hårt skuldsatta och därmed inte kan sluta skall bli utköpta av staten.

Alltså... man har nått vägs ände, den som började vid storskiftena i början av 1800-talet. Allt blir en fråga för skattebetalarna!

Men med "The Great Reset" så blir det ett valuta- och ekonomitrolleri där skattebetalarna får notan medan de bolag som redan idag tar vinsterna i teknik-, insats- och utrustningsföretagen och de som jobbar efter jordbruket – slakterier, livsmedelsindustrin, spannmålsföretagen, livsmedelskedjorna osv blir vinnarna. Så som det alltid har varit.

VI NÄRMAR OSS ETT AKUT LÄGE MED STORMSTEG

Om inget görs så blir det konkurser och då stannar driften på gårdarna och maten upphör att finnas till. Samma gäller vid en snabb inflation som nu tycks vara på gång. En fullständig livsfarlig funktion idag med ett globalt industriellt jordbruk.

Alltså, problemet kan vara akut!

THOMAS GUNNARSSON

VÅR DEMOKRATI ÄR HOTAD OM VI INTE GÖR NÅGOT

Nu rullar den in- den väntade ekonomiska krisen – då notan ska betalas för regeringars vidlyftiga ekonomisk politik. I USA har inflationen öka till över 6%, hyllorna gapar tomma på sina håll och alarmer ljunder allt högre om en större kollaps. Matpriserna skjuter nu i höjden även i Sverige och energipriserna når hissnande nivåer, åtminstone i söder.

Vad händer med den nästan mest importberoende ekonomin i världen? Många företag talar om kraftig ökade kostnader för transporter och produktionen i andra länder.

Alla små höjningar av pensioner och löner kommer snabbt att ätas upp. Bostadsbubblor kan spricka och regeringar tappar kontrollen. Det lär bli kaos och vilka som kommer att betala vet vi.

Vägen mot en polisstat känns rätt rak. Covidpassen är början på alla de kontrollsystemen vi kan vänta i framtiden. Kina visar vägen med ny teknik och säkra övervakningssystem.

"The great reset" – visionen från världens makteliter uttalar tydligt och klart att människors privata ägande- och bestämmanderätt ska minskas kraftigt.

"You will own nothing and will be happy". En världsregering ska ta över. För att klara både covidkriser, klimatkriser och människors protester.

VI MÅSTE FÖRSTÅ OCH AGERA

Kylan slår till på många sätt men värmen kommer från de som tar saken i egna händer och skapar nya demokratiska system i balans med naturen, varandra och sig själva. Där finns hoppet. Det vi alla måste kämpa för.

WAWA SJÖDIN

STADSMÄNNISKAN ÄR KLIMATPROBLEMET

Så länge Stockholm och andra större städer inte tar tag i sina egna klimatproblem finns det inget att klandra andra för.

I Bergslagen finns ett bedövande överskott av klartext, det verkliga språket som inte hymlar, och jag kan i all enkelhet konstatera att detta är något som kan exporteras.

Tydligt finns det i storstäderna ett betydande underskott av klartext. Landsbygden framställs som bromsklossar för klimatmställningen. Det är de intellektuella dvärgarna i de små landsbygdskommunerna som förhindrar industriell vindkraft så att storstadsbefolkningen inte behöver ändra sin självcenterade livsstil som kräver oinskränkt konsumtion – nu.

KANSKE INTE HÅLLBART...

Storstadsbor är klimatproblemet eftersom de vägrar ändra sin livsstil och istället ökar sin konsumtion av resor, upplevelser och konsumtionsvaror.

Tunnelbanan skall gå var femte minut, även om det sitter två personer i varje vagn. Det skall finnas luftkonditionering i köpcentrum, konferensanläggningar och gallerior i ett land som saknar tropisk värme och alla dessa hörn av metropolis skall lysa upp med utomhusbelysning. Det är den urbana svenska befolkningen som åker till Thailand över julen och de tvekar inte att köpa ekologiska produkter som gått med en uttjänt lastbil från Turkiet.

Parallellt med detta har man tre belysta krukväxter som skall suga upp all denna koldioxid.

FINNS DET EN PLAN?

Som tur är för klimatet finns det andra sätt att leva i Sverige. För den del av Sveriges befolkning som äter inkökt gädda som fiskats ett par hundra meter bort, läser en bok i skenet av en LED-lampa, vars skog binder hundratals ton koldioxid varje år och som tycker att en resa till Örebro är exotiskt känns det som att man är det minsta hållbarhetsproblemet.

Landsbygdsbor har ett medfött generationstänkande där en generation lämnar över till en annan. Det är så man överlevt från järnåldern när dessa bygder bröts upp till idag. Därför är hållbarhet naturligt, det är medfött, det rinner i ens blod.

Ingen människa förstör det man älskar, som den sjö vi bott vid i generationer, för var och en inser att man är en förvaltare under en kort tid för att sedan lämna över till nästa generation.

I denna ostörda miljö dyker storstadsborna upp som naturens dödspatrull och maximerar mängden tryckimpregnerat virke som kan tryckas ihop i byggnationer så nära sjön som möjligt, helst i sjön, för att bygga fastighetsvärde för att kunna sälja med vinst

till nästa storstadsbo. Vilken måste hugga ner mer träd, bygga mer tryckimpregnerat och förstöra naturen för att känna att de har fått valuta för sitt fritidsboende.

Inse att landsbygden inte är så imponerade när storstaden von oben läxar upp landsbygden om hållbarhet.

Landsbygden lever i en hållbar relation med natur och närmiljö därför att livsstilen har utvecklats så genom generationer. Det ger en livsmiljö som vi är beredda att försvara.

Givetvis saknar det värde för storstadsborna som enbart ser det som ett särintresse, att det är snikbönder som bromsar genomslaget av storstadens planer att konsumera mer av jordens tillgångar.

Det finns en anledning varför landsbygden säger nej till industriell vindkraft. Natur och hälsoskadorna överstiger vida nyttan, miljöskadorna är bestående, det finns ingen plan för vindkraftens avveckling och som exempel har Skinnskatteberg redan idag ett vindkraftverk per 800 invånare.

VI HAR GJORT VÅRT

Landsbygdsborna värnar om sin natur och livsmiljö men de har även gjort sitt både i livsstil, koldioxidreduktion och energiproduktion.

Tills storstadsbor radikalt ändrar sitt sätt att leva kan de inte ställa krav på andra. Stockholmare, stå upp, äg klimathotet – det är ert problem.

JAN KALLBERG

DET FULA SPELET BAKOM VINDKRAFTEN

Varför vill ett tyskt bolag bygga vindsnurror i de djupa skogarna i Bergslagen där vindförhållandena är nästan sämst i landet? VKS Vindkraft ägda av det tyska bolaget WKN GmbH, PNE Group, ville bygga 39 st 200 m höga snurror intill oss. Vi tackade nej till att arrendera ut skogsmarken, men bl.a. Sveaskog tackade ja. Flera år och överklaganden senare byggs 27 snurror som driftsattes i år.

KOMPLICERADE ÄGARSTRUKTURER

Under byggnationen använder bolaget Vindpark Målarberget i Norberg AB, som VKS Vind nu sålt till det israeliska riskkapitalbolaget Enlight Renewable Energy, en skogsväg utan tillstånd från vägsamfällighetsföreningen. När tingsrätten ska avhysa bolaget från vägen så kan inte avhysningen genomföras då firmatecknarna inte går att nå. Dessa är nämligen skrivna i Ungern och Kroatien. Redan före byggnationen av projektet sålde

35 ton armering och knäppt
1000 ton betong i varje fundament.

den nya huvudägaren åtminstone hälften av den el som ska produceras via PPA-avtal till ett stort tyskt bolag som inte namnges i årsredovisningen. Däremot kan man läsa att snurrorna jag ser från gården nu ägs till 74% av Nordic Energies Kft (Ungern) och 26% av NEG Nordic Energies (Tyskland). Det förstnämnda har det israeliska bolaget startat enkom för detta ändamål. Hamburg Commercial Bank AG har i sin tur lånat

ut ca 81,7 miljoner euro till Enlight som i sin tur via en ränte-swap lånar ut till bolaget i Sverige. Med i leken om de stora pengarna finns också flera pensionsbolag som investerare.

Enlight har även köpt projektet Björnberget (Ånge) tillsammans med Prime Capitals Prime Green Infrastructure Fund. Detta bolag har drygt 100 anställda i Frankfurt och Luxemburg och förvaltar tillgångar till ett värde av ca 17,7 miljarder euro. Även i detta projekt har ca hälften av elen redan sålts via PPA-avtal. Den här gången till ett stort globalt teknikföretag.

Hur många skattekonor tror ni hamnar i Sverige? Stannar elen kvar i Sverige? Vilka får betala? Jag tycker att de politiker som skriker högt om t.ex. vinster i skolan och samtidigt applåderar vindkraftsetableringar på svenska landsbygden borde skämmas.

MAGDALENA ANDERSON
Norberg

ASFALT – EN NY INVASIV ART PÅ SVENSKA ÅKERMARKER

Invasiv = En art som växer utanför sitt ursprungliga område. En invasiv art har negativa effekter på lantbruk och den biologiska mångfalden. Den mark som denna art finns på är för evigt förstörd.

I Sverige har vi en livsmedelsstrategi vilket går ut på att vi i händelse av en riktig kris hjälpligt ska kunna klara av vårt lands livsmedelsförsörjning. Denna strategi ignoreras av industrier och logistikföretag

som tävlar om att kunna erbjuda attraktiva tomter intill våra motorvägar, ofta ivrigt påhejade av kommunpolitiker med nya arbetstillfällen och skattekonor som återkommande slagord.

Alla inblandade har pengar på sitt konto och mat i sin kyl, så vem bryr sig? Frågan om vår livsmedelsförsörjning borde vara en nationell angelägenhet och inte en kommunal fråga.

Företaget Sverige, dvs. vår riksdag och regering måste ta ett mer övergripande ansvar var och hur produktiv åkermark ska få asfalteras.

Hur länge ska invasiv utveckling få fortgå? All vår produktiva åkermark i Sverige bör skyddas från byggnation, då kommande generationer behöver den.

EBBE HÖRMAN

SKARABORG

ÅRSMÖTE

Skaraborgs Småbrukare kallar till årsmöte torsdagen den 10:e mars klockan 19,00 i Uvereds Bygdegård – som efter höstens vattenskada ska vara i ett skick som är bättre än nytt!

Det är ju inte riktigt normala tider än, så förutom årsmötesförhandlingarna är det lite osäkert vad som kommer att ske. Ett är dock säkert – vi avslutar med ett rejält väffelkalas!

Välkomna hälsar styrelsen

JÄMTLAND & HÄRJEDALEN

MEDLEMSTRÄFF

Nu äntligen! Välkomna till Strömsnäs-gården den 15/1 kl 12.00. Vi ses i deras gårds cafe där vi serveras en lättare lunch bestående av gårdens produkter.

Strömsnäsgården ligger mellan Stugun och Hammarstrand och drivs av Maria och Per. De har mjölkkor, grönsaker, kött, bed o breakfast, cafe och gårdsbutik. Maria berättar om deras resa under 13 år från 20 uppbundna kor, ständig utveckling, produktionskök och nu mejeribygge.

Det blir så trevligt att få träffa er alla! Mycket prat ska vi också hinna med!

Välkomna! Eva Holmgren 070-23 78 678

JÖNSKÖPING

ÅRSMÖTE

Småbrukare i Jönköpings län inbjuder till Årsmöte lördagen den 12 mars i Norra Sandsjö Bygdegård.

10.00 Kaffe
11.00 Årsmötesförhandlingar
12.30 Lunch
13.30 Föredrag eller underhållning.
Kaffe och mat till självkostnadspris.

Anmälan senast 7 mars till
Lena Larson 070-5592769
estenstorp-5@telia.com

ÖSTERGÖTLAND

ÅRSMÖTE

Den 22 februari är du välkommen till vårt årsmöte. Vi träffas kl. 10 på Kärnhults gård 2 i Valdemarsvik

Först blir det kaffe och hembakat. Därefter vidtar årsmötet och vi avslutar med sopplunch och smörgås.

SKÅNE

ÅRSMÖTE

Skånes Småbrukares årsmöte sker den 22 februari kl 19 i Pärups bygdegård. Vi börjar med en enkel måltid innan årsmötet tar vid. Efteråt blir det kaffe och kaka.

Välkomna hälsar styrelsen

SÖDERMANLAND

ÅRSMÖTE

Småbrukarna i Sörmland träffas för årsmöte på Skebokvarn lördagen den 26 mars kl 14.00.

ÖREBRO

ÅRSMÖTE

Välkomna till Örebro Läns Småbrukare årsmöte. Vi träffas på Café Skogen, Glomman, Örebro 16 februari kl. 18.30. Efter sedvanliga stämmoförhandlingar utlovas förtäring och en intressant föreläsare.

Anmälan sker till Bernt-Inge Johansson tel. 070-5761926 eller johanssonsfarm@telia.com

SÖDERTÖRN UPPLAND

ÅRSMÖTE

Den 12 februari klockan 16.00. håller vi vårt årsmöte på Överjärva gård i Solna. Du kan även var med per telefon.

Du anmäler att du vill delta, senast samma dag. Du får då telefonnummer och åtkomstkod som du ringer upp strax före klockan 16.00. Eller så kommer du till gården, till Fårens Hantverksbod.

Anmäl dig på telefon 070 730 0965 gärna med SMS.

Mycket välkomna!

ÖSTRA SMÅLAND & ÖLAND

ÅRSMÖTE

Småbrukarna i Östra Småland och Öland bjuder in till årsmöte lördagen den 26 mars kl 11.00. Platsen är Ölands folkhögskola.

11.00 Årsmöte
12.00 Lunch
13.00 Föredrag om regenerativt jordbruk
15.00 Kaffe

Varmt välkomna!

TORGET

Här kan alla medlemmar annonsera gratis. Senast den 15 februari. vill vi ha din radannons inför nästa nummer. Skicka annonsen till info@sverigessmabrukare.se eller Småbrukaren, c/o Jonas Wangsten, Åshammar Prästgården 1, 664 91 Grums.

SÄLJES

Till häst

Självbindare, 4 fot med traktordrag, stång med pivåhjul, förställ för 2-3 hästar. Innehåller dukar och garn, 5000 kr. Plog, 12" 500 kr. Sämskin, Västerås, 19 bill, 1500 kr IH 15 bill och Deering, 14 Bill, 1000kr/st Fjäderharv, 1 häst, 500 kr, 3 häst 700 kr Kultivator, 2 häst, 600 kr Skumplogar, 2-3 häst, 800-1000 kr Kana till häst, 500 kr Allt är använt hos mig och fungerar. Ring 073 337 01 47. Finns i Tomelilla

KRAV-certifierad matpotatis

Connect mjölig, vald till årets potatis 2020 samt Princess fast, 10kg 140 kr, 25kg 250 kr. För beställning ring. Torbjörn Ohlsson Önnestad/Ullstorp Skåne 076-814 90 47, 044-701 07

Julgranar mm

Julgranar, små – 350 kr, stora – 600:- Husvagn, defekt, 200:- Utombordare Zuzuki, defekt, 300:- Anders Olsson, Höviksnäs, Tjörn 073-999 67 37

Precis som förra året hölls årsmötet i början av oktober. Denna gång dock på andra sidan Vättern, i Hjo. Efter mötesförändlingarna och lunch fick vi lyssna på två intressanta föredrag kring regenerativt jordbruk. Kristina Forsberg gav oss en lustfylld berättelse om hur de håller sina kor på ett för många ovanligt sätt. Många frågor från publiken. Sen tog Hans von Essen över och berättade om BERAS arbete. En artikel om detta finns i Småbrukaren nr 3 i år.

Det valdes in två nya i styrelsen. Jan Tholerus (Söderbärke, Dalarna) bonde med lång erfarenhet inom de gröna näringarnas föreningsliv och Gun Wykman (Orrefors, Småland) som presenterades i en tidning tidigare i år. Vi fick också två nya suppleanter i Kristian Olofsson (Sälen, Dalarna) med lång erfarenhet kring fäbodbruk och jordbruksproblematiken i norra Sverige och Anna Brage (Valdemarsvik, Östergötland).

NÄSTA ÅRS STÄMMA

Nästa år hoppas vi att kunna ha årsstämman på ordinarie tid. Vi planerar därför söndagen den 10 april. Så boka in den dagen redan nu.

Platsen blir även denna gång i Hjo då alla var mycket nöjda.

NY LOKALAVDELNING I VÄSTMANLAND

Jag heter Jimmy Magnusson och driver tillsammans med min fru och familj en gård utanför Västerås.

Vi har spannmål och fårproduktion som vi kombinerar med förvärvsarbeten. Från skogen förädlar vi virket själva genom litet sågverk. Även livsmedel från såväl lamm som spannmålsprodukter har vi från gården. För några år har sedan började vi vår resa från konventionellt lantbruk till regenerativt.

Jag tror att det småskaliga har mycket goda möjligheter att möta framtidens hållbarhetsutmaningar. Därför ansluter vi oss till Småbrukarna. Resurssmarta och ansvarsfullt producerade produkter ser jag som framtiden och det driver på intresset. Hoppas genom medverkan i Småbrukarna kunna bidra med egna erfarenheter, få många tillfällen till nätverkande och inspiration.

Om du håller till i Västmanland eller dess närhet så får du gärna kontakta mig. Kontaktuppgifter finner du vid lokalavdelningskartan i slutet av tidningen.

EN LITEN FISK MED STOR BETYDELSE

Det kom en man till Vänern i början av 1960-talet. Det var Artur från Kalix. Kasta inte löjrommen, sa Artur. Det är den som är värd pengar. Sälj rommen, sa han. Kan man sälja den?, sa man på Spikens fiskeläge längst ut på Kållandsö. Det var så det hela började.

Fisken hade tidigare använts som fiskagn och matfisk. Efter 1960-talet övergår man mer och mer till ett vinterfiske då det är rommen som man vill åt. Fiske av siklöja i Vänern är idag tillåtet endast från 17 oktober till 17 december.

Siklöja tillhör laxfiskarna och finns i djupa insjöar i hela landet, samt allmänt i Bottenviken. Den förekommer även i Medelpads och Ångermanlands kustvatten i anslutning till de stora älvarna. Det är en liten fisk som oftast är 15-20 cm lång.

SKYDDAD URSPRUNGSBETECKNING

Nu har Sverige fått ytterligare en produkt med skyddad ursprungsbezeichnung – Vänerlöjrom. Att löjromen från Vänern nu har fått en skyddad beteckning är resultatet av ett långsiktigt arbete som började 2014.

Producentorganisationen Vänerlöjrom Ekonomisk förening ansökte om att få sin produkt skyddad genom EU:s kvalitetssystem hos Livsmedelsverket.

Efter godkännande lämnades ansökan in till EU-kommissionen som nu har beslutat att registrera Vänerlöjrom som Skyddad ursprungsbezeichnung.

– Jag är jätteglad att vi nu äntligen har fått en europeisk kvalitetsbezeichnung för Vänerlöjrom. Det har varit vårt största mål i föreningen. Känslan är mycket positiv. Det kommer att vara värdefullt för alla producenter av Vänerlöjrom, säger Thommy Möller som är ordförande i Vänerlöjrom ekonomisk förening.

ENDAST FYRA SVENSKA MATVAROR

Producenter av livsmedel och jordbruksprodukter som har ett tydligt geografiskt ursprung kan få produktnamnet skyddat av EU, antingen som Skyddad ursprungsbezeichnung (SUB), eller som Skyddad geografisk beteckning (SGB).

Svenska produkter som har skyddad EU-beteckning i dag är:

Vänerlöjrom (SUB)
Kalix löjrom (SUB)
Upplandskubb (SUB)
Hännlamb, kött från gutfår (SUB)

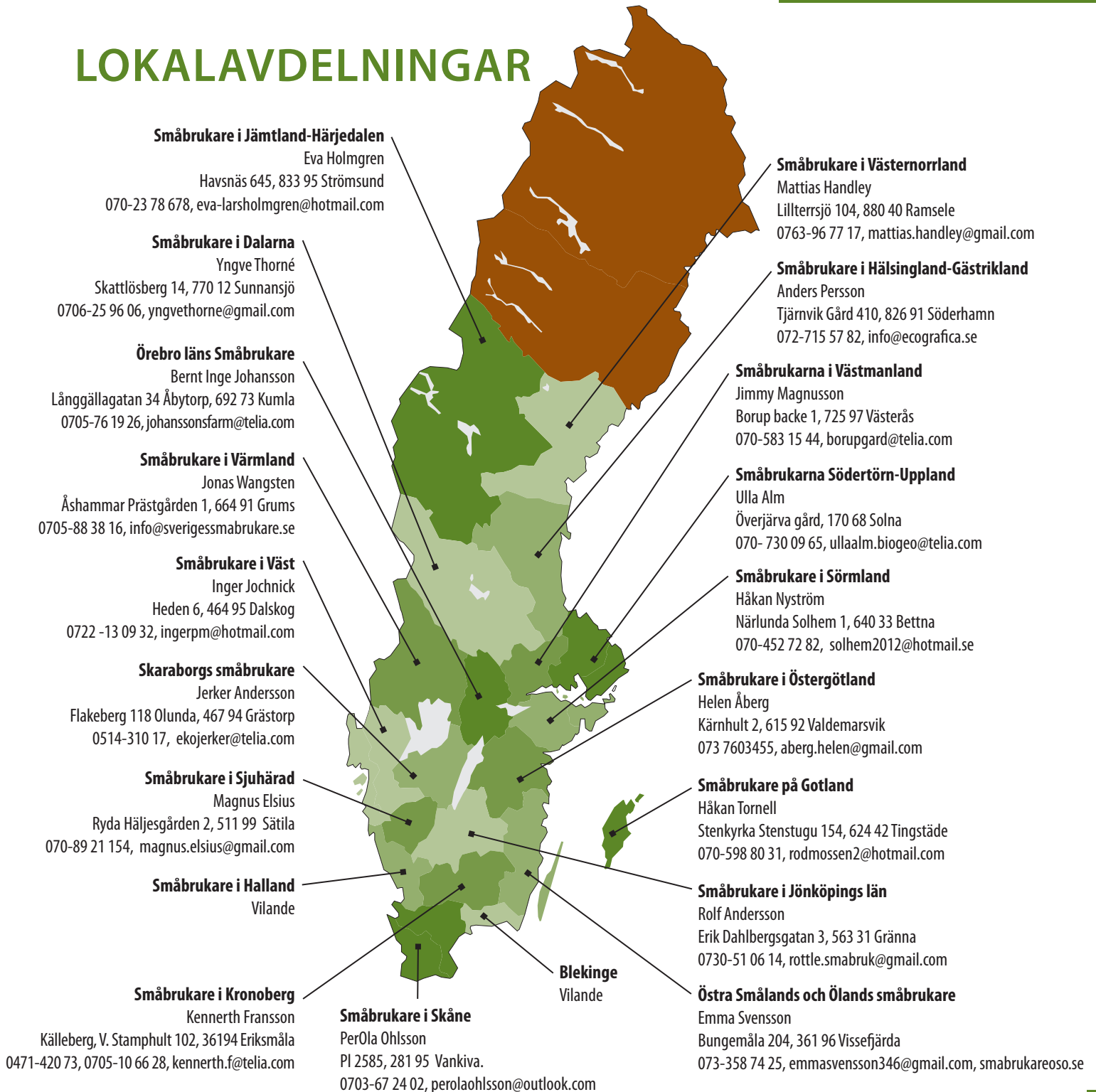
Värmländskt skrämjöl (SGB)
Bruna bönor från Öland (SGB)
Sveciaost (SGB)
Skånsk spettekaka (SGB)
Svensk Vodka (SGB)
Svensk Punsch (SGB)
Svensk Akvavit (SGB)

Man måste säga att det är lite av ödets ironi att samma år som vänerlöjromen har fått skyddad beteckning så upplever de småskaliga vänerfiskarna sin sämsta säsong för siklöja på 30 år.

JONAS WANGSTEN

LOKALAVDELNINGAR

POSTTIDNING B

Småbrukaren
c/o Lena Larson
Torget 3 C
571 68 Malmback

WILSSONS AB

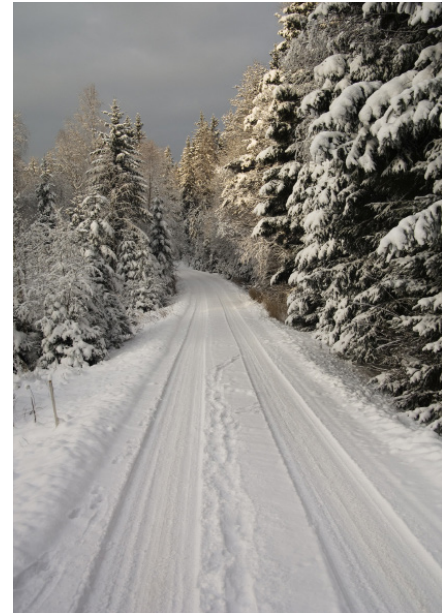
BOKFÖRINGSBYRÅ I SKARA

Vi hjälper till med:

Bokföring
Bolagsbildningar
Deklarationer
Bouppteckningar
Bodelningar
Testamenten
Bokslut
Likvidationer
Skattefrågor
Arvskiften
Årsredovisningar
Äktenskapsförord

Gunnar Wilsson
0511-161 65
Wilssons Bokföringsbyrå AB
Erik Järnåkers gata 8, 532 37 Skara
info@wbbab.se.

INOMGÅRDSMEKANISERING

Tillverkning och försäljning

- Stallinredning för nöt, får och gris
- Hästboxar i standardutförande och specialtillverkning
- Utgödslingssystem
- Ventilationsutrustningar
- Vattensystem, koppar och ventiler
- Rör, rördelar, slang och pumpar
- Stort järn- och plåtsortiment
- Försäljning av betongbyggsvaror, spalt och gummimattor
- Stort tillbehörssortiment i lager

**Vi önskar våra kunder
GOD JUL OCH GOTT NYTT ÅR**

SIKO® AB

273 98 SMEDSTORP • 0414-51300
info@smisthorp.com www.smisthorp.com

DET BREDA SORTIMENTET MITT I SMÅLAND

Allt inom byggvaror och färg
Jord, blommor och presenter
Uthyrning av grävmaskin mm
Snickeriverkstad

**ARONSSONS
BYGGVAROR**

NORRGATAN 10 • 576 93 RÖRVIK
TEL. 0382 - 210 30

**VÄLKOMMEN TILL
VÅR GÅRDSBUTIK**

Mjöl, djurfoder
och andra lokala specialiteter
Personlig service i lantlig miljö

Orgavägen 6, Skärblacka
Tel: 011-57151, orgakvarn.se